

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ - ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Η μεταφρασεολογική έρευνα και η μεταφραστική πρακτική στον ελληνόφωνο χώρο

Συλλογικός Τόμος

Επιμέλεια: Τ. Νενοπούλου - Ε. Λουπάκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Βάσω Γιαννακοπούλου	<i>Το habitus του μεταφραστή και η επίδρασή του στο μετάφρασμα: η περίπτωση της μετάφρασης του Άμλετ από τον Κωνσταντίνο Θεοτόκη.....</i>	7
Σίμος Π. Γραμμενίδης - Γεώργιος Φλώρος	<i>Μεταφέροντας την ορολογία της μετάφρασης στα ελληνικά: προβλήματα και δυσκολίες.</i>	21
Παναγιώτης Ι. Κελάνδριας	<i>Θεωρία της Μετάφρασης ή Μεταφραστικές Στρατηγικές;.....</i>	47
Ευάγγελος Κουρδής	<i>Μεταφράζοντας το διαφορετικό διαφημιστικό σλόγκαν. Σημειωτικές παρατηρήσεις στην πολυγλωσσική διαφημιστική καμπάνια της Louis Vuitton.....</i>	55
Κυριακή Κουρούνη	<i>Η Διάσταση του Χρόνου στο Πλαίσιο της Μεταφραστικής Διαδικασίας: Σύγχρονες Προσεγγίσεις.....</i>	73
Π. Ι. Κριμπάς	<i>Η προσέγγιση του ζητήματος της ισοδυναμίας στον ελληνόφωνο χώρο: φάσεις και αντιφάσεις.....</i>	85
Γιάννης Λαζαράτος	<i>Το επιστημολογικό καθεστώς της μεταφραστικής πράξης.....</i>	103
Mihel Monteagudo-Moya	<i>It's all Greek to me! Η μεταγλώττιση του «Γάμου αλά Ελληνικά» στα ισπανικά.....</i>	119
Χριστίνα Μπακούλα	<i>Η Σημειωτική Σύσταση των Δραματικών Κειμένων και οι Μεταφραστικές της Συνέπειες.....</i>	129
Αναστασία Παριανού	<i>Έρευνες συμπεριφορών και μετάφραση – Μια κοινωνιοσυμπεριφορική προσέγγιση.....</i>	139
Παρθένα Χαραλαμπίδου	<i>Επιχώρια προσαρμογή δικτυακών τόπων. Μία πολιτισμική προσέγγιση της μεταφοράς του περιεχομένου.....</i>	153
Francisco Vigier	<i>Οι Ορκωτοί Μεταφραστές στην Ισπανία και στην Ελλάδα: ομοιότητες και διαφορές..</i>	175

Μεταφέροντας την ορολογία της μετάφρασης στα ελληνικά: προβλήματα και δυσκολίες

Σίμος Π. Γραμμενίδης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
simgram@frl.auth.gr

Γεώργιος Φλώρος

Πανεπιστήμιο Κύπρου
gfloros@usy.ac.cy

Abstract

The aim of this paper is to present some important aspects of Greek translation terminology at the example of the Greek adaptation of Delisle *et al.* (1999) *Terminologie de la Traduction – Translation Terminology – Terminología de Traducción – Terminologie der Übersetzung* (adapted by Georgios Floros and scientifically edited by Simos Grammenidis). These aspects include a discussion of specific issues pertaining to Greek translation terminology in order to highlight the reasons for a widely accepted, standardized and consistent metalanguage for Translation. Consequently, the general methodological approach adopted for the adaptation of the above work will be analysed in terms of the attempt to ensure overall coherence and to address the needs of a specific target group. Furthermore, the paper will attempt a categorization of the problems encountered in rendering the terms into Greek, as well as of the problems arising from the specificities of the original as a whole. To this end, concrete examples will be discussed together with the solutions suggested.

Keywords: translation studies, translational metalanguage, terminology, terminography.

1. Εισαγωγή

Στόχος της εργασίας αυτής είναι η παρουσίαση μίας σειράς ζητημάτων που σχετίζονται με την ελληνική ορολογία της μετάφρασης. Αφορμή για το συγκεκριμένο εγχείρημα αποτελεί η έκδοση στα ελληνικά του έργου των Jean Delisle, Hannelore Lee-Janke και Monique Cormier (1999) *Terminologie de*

la Traduction – Translation Terminology – Terminología de Traducción – Terminologie der Übersetzung σε μετάφραση Γεώργιου Φλώρου και επιστημονική επιμέλεια Σίμου Γραμμενίδη.

Αρχικά θα επιχειρηθεί μία συστηματοποιημένη παρουσίαση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η περί τη μετάφραση ορολογία που χρησιμοποιείται στον ελληνόφωνο χώρο και θα αναδειχθούν οι λόγοι που καθιστούν αναγκαία την ύπαρξη μίας ευρέως αποδεκτής και παγίως χρησιμοποιούμενης μεταφρασεολογικής μεταγλώσσας. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί ο τρόπος προσέγγισης και το μεθοδολογικό σχήμα που επιλέχθηκε για την απόδοση των όρων στην ελληνική γλώσσα, έτσι ώστε να διασφαλίζεται αφενός η συνοχή του συγγράμματος και αφετέρου η συνέπεια τόσο προς τα κίνητρα αυτών που συνέλαβαν και συνέταξαν το πρωτότυπο έργο όσο και προς τους δέκτες του μεταφράσματος. Τέλος, το ενδιαφέρον μας θα επικεντρωθεί στην παρουσίαση κάποιων συγκεκριμένων προβλημάτων που προκύπτουν τόσο κατά τη μεταφορά της ορολογίας σε μία άλλη γλώσσα, όσο και κατά τη μετάφραση ενός επιστημονικού συγγράμματος γενικότερα, και στον τρόπο που αυτά επιλύθηκαν.

2. Μεταφραστική ορολογία: επιστημονική αναγκαιότητα ή πολυτέλεια;

Όπως όλοι γνωρίζουμε, η μεταφρασεολογία είναι ένας επιστημονικός κλάδος ο οποίος για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα βρισκόταν σε αναζήτηση της ταυτότητάς του. Ενώ όμως για πολλούς αιώνες παρατηρούνταν η έλλειψη μιας γενικευμένης θεώρησης, τα τελευταία τριάντα χρόνια καταγράφεται μία προσπάθεια συστηματικής προσέγγισης του μεταφραστικού φαινομένου και ο κλάδος της μεταφρασεολογίας παρουσιάζει πλέον μια συστηματοποιημένη και μεθοδολογική οργάνωση των ζητημάτων που τον απασχολούν. Έτσι, τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδιαίτερα μετά το 1990, οι μεταφραστικές σπουδές αναπτύσσονται ραγδαία και είναι εντυπωσιακή η θεματική ποικιλία των σχετικών επιστημονικών μελετών που δημοσιεύονται.

Αδιαμφισβήτητος πλέον είναι και ο διεπιστημονικός χαρακτήρας της μεταφραστικής επιστήμης. Στην προσπάθειά της να αποκτήσει επιστημονική βάση, η μεταφρασεολογία έχει αντλήσει κατά καιρούς στοιχεία, έννοιες και μεθοδολογικές πρακτικές από άλλες όμορες επιστήμες, ενίοτε και χωρίς όμως να λαμβάνονται υπ' όψιν οι ιδιαιτερότητες του μεταφραστικού φαινομένου. Διότι είναι γεγονός ότι οι ιδιαιτερότητες του κλάδου είναι πολλές και ποικίλες. Στην ουσία πρόκειται για έναν κλάδο με παράλληλη εξέλιξη σε διάφορες

και αυτό αποτυπώνεται και στους όρους που χρησιμοποιούνται στις διάφορες γλώσσες για να τον ορίσουν. Θα πρέπει να σημειωθεί βέβαια ότι η σταδιακή αυτονόμηση της μεταφρασεολογίας και κατά συνέπεια η προσπάθεια απογαλακτισμού της από όμορα επιστημονικά πεδία, ευνοεί την ακριβέστερη οριοθέτηση του εννοιακού πεδίου και την ενδελεχή κωδικοποίηση των χρησιμοποιούμενων εννοιών. Ακόμη, δεδομένης της στενής σχέσης που υπάρχει μεταξύ της ορολογίας ενός επιστημονικού πεδίου και της εξέλιξής του, η ύπαρξη μίας συγκεκριμένης ορολογίας συμβάλλει στην ανάπτυξη μίας ορολογικής υποδομής και προωθεί το διάλογο γύρω από την υιοθέτηση μίας κοινά αποδεκτής μεταγλώσσας (Rey 1979 & 1995, Sager 1990). Η δημιουργία ειδικής ορολογίας αποτελεί για κάθε επιστημονικό τομέα ένδειξη για τη δημιουργία νέων εννοιών και σηματοδοτεί μια κρίσιμη φάση της εξέλιξής του. Ένας επιστημονικός τομέας οριοθετείται μόνο όταν καταφέρει να εδραιώσει τις έννοιες που χρησιμοποιεί.

Στην Ελλάδα οι μεταφραστικές σπουδές ακολουθούν, ενδεχομένως όχι με την ίδια ταχύτητα, τις διεθνείς εξελίξεις και μπορεί κανείς να διαπιστώσει τη σημαντική αύξηση των θεωρητικών εγχειριδίων (πρωτότυπων ή μεταφρασμένων), αλλά και της έρευνας γενικότερα, γύρω από το μεταφραστικό φαινόμενο. Ο περί τη μετάφραση στοχασμός αποτυπώνεται ολοένα και περισσότερο σε βιβλία ή επιστημονικά άρθρα – σίγουρα η αύξηση των θέσεων Δ.Ε.Π. στο ελληνικό πανεπιστήμιο με γνωστικό αντικείμενο που να σχετίζεται με τη μετάφραση βοηθά πολύ – ενώ πληθαίνουν και τα βήματα όπου προάγεται ο μεταφρασεολογικός λόγος.¹ Το γεγονός αυτό συμβάλλει τα μέγιστα τόσο στην ανάπτυξη όσο και στην παγίωση της ορολογίας καθώς η τελευταία, σύμφωνα με τον Ξυδόπουλο (2001 & 2002β), επέρχεται από τη στιγμή που οι όροι μεταφέρονται από τις πρωτογενείς βιβλιογραφικές πηγές, όπως ερευνητικές αναφορές, ανακοινώσεις, άρθρα σε περιοδικά, σε δευτερογενείς πηγές, όπως ερευνητικές αποδελτιώσεις ή περιλήψεις και σε τριτογενείς πηγές όπως διδακτικά συγγράμματα, επιστημονικές εγκυκλοπαίδειες, εκλαϊκευμένα επιστημονικά βιβλία.

¹ Μετά το 1995, διαπιστώνουμε τη συχνή οργάνωση επιστημονικών εκδηλώσεων (διεθνή συνέδρια, συναντήσεις, ημερίδες κ.α.) που αφορούν τη μετάφραση, υπό την αιγίδα Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί, επίσης ο αριθμός των εισηγήσεων με θέμα τη μετάφραση που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Εφηρμοσμένης Γλωσσολογίας από το 1986 έως το 2001. Συγκεκριμένα, το 1986 και το 1992 είχαμε μία εισήγηση, το 1996 ο αριθμός των εισηγήσεων ανέρχεται σε πέντε και το 2001 σε επτά.

Ωστόσο αν ανατρέξουμε στις διάφορες εκδόσεις που υπάρχουν στην ελληνική γλώσσα σχετικά με τη μετάφραση, θα διαπιστώσουμε ότι η ορολογία χρησιμοποιείται κατά το δοκούν. Τα παραδείγματα είναι πολλά. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε την περίπτωση των όρων *domestication/foreignisation* που εισήγαγε ο Lawrence Venuti (1995) και οι οποίοι έχουν αποδοθεί στα ελληνικά ως: *ιδιοποίηση/ξενισμός* (Μπιτσιώρης: 1996), *οικειοποίηση/ ξενιστική μετάφραση* (Γούτσος 2001 & 2003), *επιχώρια/ξενική μετάφραση* (Munday: 2002, μετάφραση Α. Φιλιππάτος), *εξοικείωση/εκξενισμός* (Eco 2003, μετάφραση Ε. Καλλιφατίδη), *οικειοποίηση/ξενοποίηση* (Γραμμενίδης 2007) ή *ξενίκευση/οικείωση* (Κελάνδριας 2007). Επίσης, ο όρος *foreignization* έχει αποδοθεί και ως *διεθνοποίηση* (Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη 1994). Ακόμη, ο όρος *translational shift* συναντιέται ως *μετατόπιση* (Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη 1994), ως *μεταφραστική αλλαγή* (Munday 2002, μετάφραση Α. Φιλιππάτος) ή και ως *διαφοροποίηση* (Λουπάκη 2005). Τέλος ο όρος *calque* συναντάται ως *έκτυπο* (Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη 1994) και ως *μεταφραστικό δάνειο* (Κριμπάς 2005). Να σημειωθεί ότι η έλλειψη παγιωμένης ορολογίας δημιουργεί προβλήματα τόσο στην διεπιστημονική επικοινωνία όσο και στην οριοθέτηση και ανάδειξη του επιστημονικού πεδίου.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται τελικά πόσο επιτακτική είναι η ανάγκη ανάπτυξης και ενοποίησης της μεταφρασεολογικής ορολογίας στον ελληνόφωνο χώρο. Η επιλογή μετάφρασης του συγκεκριμένου βιβλίου στα ελληνικά έγινε με στόχο αφενός να καλυφθεί, σε μια πρώτη φάση, η ολοένα αυξανόμενη ζήτηση συστηματοποίησης και τυποποίησης της μεταφρασεολογικής μεταγλώσσας και αφετέρου να ανοίξει την απαραίτητη συζήτηση επί του σημαντικού αυτού ζητήματος. Να σημειωθεί ωστόσο ότι η ορολογία δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται απλά στο επίπεδο της σύνταξης γλωσσάρων – κι αυτό είναι το σημαντικότερο. Οι όροι που δημιουργούνται εκφράζουν αντικείμενα και ιδέες που παράγονται σε συγκεκριμένους τομείς της ανθρώπινης γνώσης και εμπειρίας. Η ορολογία συνδέεται τόσο με την εκμάθηση όσο και με τη δημιουργικότητα των τεχνικών και των επιστημών (Cabré 1992: 15). Μέσα από την προώθηση της ορολογίας σε κάποιο τομέα υποστηρίζεται η χρήση και η εξέλιξη μίας γλώσσας, εξασφαλίζεται η ενεργοποίηση των γλωσσών, ενώ παράλληλα αναπτύσσεται και διαδίδεται η επιστημονική, τεχνολογική και τεχνική γνώση.

Ειδικότερα στην περίπτωση της ορολογίας της μετάφρασης, η ορολογική ακρίβεια μπορεί να συμβάλλει τόσο στην αντικειμενική ανάλυση και κριτική των μεταφράσεων όσο και στην σαφή περιγραφή του μεταφραστικού φαινο-

μένου και της μεταφραστικής πρακτικής γενικότερα. Ακόμη, η ύπαρξη μίας επιστημονικής μεταγλώσσας θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση του μεταφραστικού φαινομένου με επιστημολογικούς όρους, με βάση και την εξέλιξη των μεταφραστικών σπουδών, και όχι με όρους μίας απλής τεχνικής, όπως συχνά έχει γίνει ως σήμερα. Παράλληλα, θα συμβάλει και στην προώθηση της μεταφρασεολογικής επιστήμης. Σύμφωνα με τον Delisle (1985: 185) η ύπαρξη μίας συγκεκριμένης μεταγλώσσας θεωρείται εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την επαρκή διδασκαλία της μετάφρασης στο πανεπιστήμιο όπως και για την προσέγγιση των ιδιαιτεροτήτων και της πολυπλοκότητας του μεταφραστικού φαινομένου.

3. Μεθοδολογικό σχήμα

Η θεωρητική βάση της ορολογίας είναι ταυτόχρονα γλωσσική και γνωσιολογική (Κατσογιάννου & Ευθυμίου 2004: 27). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ζητούμενο δεν είναι απλά ένα corpus ορολογίας το οποίο να είναι τυπικά και επιστημονικά ακριβές, αλλά η σύνταξη μίας επιστημονικής μεταγλώσσας που να κατονομάζει και να ταξινομεί τις έννοιες που αναπαριστούν το συγκεκριμένο πεδίο γνώσης, ενώ παράλληλα να διευκολύνει αφενός τη διδασκαλία τόσο της μεταφραστικής πρακτικής όσο και της μεταφραστικής επιστήμης και αφετέρου να συμβάλει στη διάδοση και παγίωση της μεταφρασεολογικής σκέψης στον ελληνόφωνο χώρο. Για το λόγο αυτό, ο τρόπος προσέγγισης και το μεθοδολογικό σχήμα που υιοθετήθηκαν για την απόδοση των όρων στην ελληνική γλώσσα, επιλέχθηκαν με γνώμονα τόσο την ακριβή έκφραση όσο και τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ επιστημόνων, μεταξύ δασκάλων και φοιτητών και μεταξύ μεταφραστών. Ιδιαίτερη προσπάθεια καταβλήθηκε – στο μέτρο του δυνατού βέβαια – ώστε οι προτεινόμενοι όροι να είναι συγκεκριμένοι, σαφείς και λειτουργικοί και όχι περίπλοκοι ή δυσνόητοι. Παράλληλα, ένας παράγοντας που λήφθηκε υπ' όψιν ήταν κατά πόσο ο όρος αφορά αποκλειστικά τη μετάφραση ή πρόκειται για όρο που προήλθε από κάποιο άλλο επιστημονικό πεδίο (π.χ. γλωσσολογία, θεωρία της λογοτεχνίας, ψυχολογία κ.λπ.). Στη δεύτερη περίπτωση, ο όρος αποδόθηκε με γνώμονα τη διασφάλιση της συνοχής μεταξύ των διαφορετικών επιστημονικών πεδίων. Στόχος της μετάφρασης δεν ήταν σε καμία περίπτωση η δημιουργία μιας εξ ολοκλήρου νέας ορολογίας, αλλά ο σεβασμός στο υπάρχον υλικό και ο συγκεκρισμός του με τα νέα δεδομένα. Για το λόγο αυτό άλλωστε, το πρώτο βήμα στο όλο εγχείρημα υπήρξε η καταγραφή των υπάρχόντων όρων στα ελληνικά

μέσα από την αποδελτίωση επιστημονικών κειμένων που αφορούν τη μετάφραση.

Για την αξιολόγηση των προτεινόμενων όρων ελήφθη υπ' όψιν το σχήμα που προτείνει ο Μπαμπινιώτης (1993) για την ορολογία της επιστήμης και το οποίο διατυπώνεται μέσα από τέσσερα κριτήρια – προϋποθέσεις:

- την αποδεκτότητα,
- την πληροφορικότητα,
- την ανακλησιμότητα και
- τη μεταφρασιμότητα.

Η *αποδεκτότητα* αναφέρεται στη γλωσσική ορθότητα του όρου, στο κατά πόσο, δηλαδή, ένας όρος προσκρούει ή όχι στο «γλωσσικό» αίσθημα του χρήστη και εξασφαλίζεται με έλεγχο των γλωσσικών μηχανισμών παραγωγής του όρου (π.χ. μορφολογικών κανόνων, λεξικολογικών κανόνων κλπ). Η *πληροφορικότητα* αφορά τη δηλωτικότητα, τη διαφάνεια και τη σαφήνεια του όρου και εξασφαλίζεται με τον έλεγχο του επιστημονικού του ορισμού και με την εξάλειψη κάθε είδους αμφισημίας. Η *ανακλησιμότητα* αφορά τη βραχύτητα, τη μονολεκτικότητα και την παραγωγική συνάφεια (ή συνέπεια) του όρου και εξασφαλίζεται με τη διακρίβωση του βαθμού παγίωσής του με βάση την υπάρχουσα πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή επιστημονική βιβλιογραφία.. Όσο για τη *μεταφρασιμότητα*, αυτή αφορά την αντιστοιχία του όρου από γλώσσα σε γλώσσα και τη δυνατότητα «αναστρεψιμότητάς» του και εξασφαλίζεται με τον έλεγχο του επιστημονικού του ορισμού καθώς και με τον έλεγχο των μηχανισμών παραγωγής του όρου. Ακόμη, ελήφθησαν υπ' όψιν οι μακροκανόνες που προτείνονται από τον Ξυδόπουλο (2001, 2002α, 2002β) για την προσαρμογή της ορολογίας της γλωσσολογίας στην ελληνική γλώσσα και είναι οι εξής:

- έλεγχος του επιστημονικού ορισμού,
- διακρίβωση του βαθμού παγίωσης του όρου,
- έλεγχος των γλωσσικών μηχανισμών παραγωγής,
- αποφυγή ή εξάλειψη της αμφισημίας.

Τέλος, επιχειρήθηκε η διασφάλιση της συνέπειας του μεταφράσματος (Nord 1997, Γραμμενίδης 2009) τόσο προς τα κίνητρα αυτών που συνέλαβαν και συνέταξαν το πρωτότυπο έργο όσο και προς τους δέκτες του μεταφράσματος.²

² Τα τέσσερα κριτήρια που προτείνονται από τον Μπαμπινιώτη (1993) θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως τα απαραίτητα γνωρίσματα ενός άρτιου επιστημονικού όρου, ενώ οι μακροκα-

4. Ιδιαιτερότητες στη δομή του πρωτότυπου έργου

Οι ιδιαιτερότητες που καταγράφονται στη δομή του συγκεκριμένου έργου είναι πολλές και καθιστούν τελικά πολύπλοκο το εγχείρημα της μεταφοράς του στην ελληνική γλώσσα. Ο παραλληλισμός των εννοιολογικών δικτύων και στις τέσσερις αρχικές γλώσσες που περιλαμβάνονται στην αρχική έκδοση, λόγου χάρι, δεν είναι πάντα εφικτός και αυτό γιατί ο ορισμός των εννοιών σε κάθε γλώσσα αντανακλά εν πολλοίς τις θεωρητικές παραδόσεις, κυρίως γλωσσολογικές, της εκάστοτε γλωσσικής κοινότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφορετικής προσέγγισης μεταξύ γαλλικής και αγγλικής έκδοσης αποτελεί η εννοιοδότηση όρων που προέρχονται από τη γλωσσολογία του εκφερόμενου λόγου ή της εκφώνησης:³

énonciation	ø
énoncé	utterance
énonciateur/énonciatrice	author
énonciataire	target audience

Ως εκφώνηση θεωρείται η ενεργοποίηση της γλώσσας μέσα από μία ατομική πράξη χρήσης (Benveniste 1974: 80) και στόχος της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι ο καθορισμός των μηχανισμών ιδιοποίησης της γλώσσας από το υποκείμενο-ομιλητή μέσα στο χωροχρόνο (Νενοπούλου 2006). Αν συγκρίνουμε τους ορισμούς που προτείνονται στα αγγλικά και στα γαλλικά, θα παρατηρήσουμε καταρχήν ότι ο όρος *énonciation* δεν υπάρχει στο αγγλικό κείμενο. Ακόμη, ο όρος *énoncé* ορίζεται με τυπολογικά και εννοιολογικά κριτήρια ενώ στην περίπτωση του *utterance* έχουμε μία γενικόλογη σημασιολογική προσέγγιση. Παράλληλα, στα αγγλικά ο όρος ταυτίζεται με τον προφορικό λόγο κάτι που δεν ισχύει στη θεωρία της εκφοράς, καθώς το εκφώνημα ορίζεται ως το γλωσσικό αντικείμενο που προκύπτει από την πράξη χρήσης της γλώσσας και κατά συνέπεια μπορεί να είναι είτε γραπτό είτε προφορικό. Επίσης, ενώ στο γαλλικό κείμενο (σελ. 36) ο μεταφραστής θεωρείται ως ένας "*réénonciateur*", ως ένα υποκείμενο επανεκφώνησης δηλαδή, στο αγγλικό κείμενο αυτό δεν αναφέρεται καθόλου. Δεν είναι τυχαίο, τέλος, το γεγονός ότι ενώ στο γαλλικό κείμενο συναντούμε το λήμμα *déictique*, έννοια που είναι

νόνες που προτείνει ο Ξυδόπουλος (2001, 2002α, 2002β) θα μπορούσαν να εκληφθούν ως μία μέθοδος αναζήτησης και εντοπισμού των εν λόγω γνωρισμάτων.

³ Πρόκειται για μία θεωρία η οποία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στη Γαλλία και αφετηρία της συνιστούν οι εργασίες του Emile Benveniste, ενώ η συστηματικότερη έκφρασή της επιτελείται μέσα από τις εργασίες του Antoine Culioli και της ομάδας του (ενδεικτικά βλ. Bouscaren & al. 1992, Culioli 1995).

άρρηκτα συνδεδεμένη με τη θεωρία της εκφοράς, στο αγγλικό κείμενο η έννοια παραλείπεται.

Το γεγονός της διαφοροποίησης των ορισμών από γλώσσα σε γλώσσα θα μπορούσε να εκληφθεί και ως ένδειξη του ότι το συγκεκριμένο πόνημα δεν αποτελείται από ένα πρωτότυπο κείμενο και τις μεταφράσεις του σε άλλες γλώσσες, αλλά συνιστά τη συνεπή ως προς τους δέκτες των κειμένων προσαρμογή του σε διαφορετικές γλώσσες-πολιτισμούς. Στην ελληνική έκδοση επιχειρήθηκε, όπου αυτό ήταν δυνατό, μία συνδυαστική προσέγγιση των εννοιών. Προτάθηκαν ορισμοί που να ανταποκρίνονται και στους τρεις πρωτότυπους ορισμούς (γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά), χωρίς όμως να παραμεληθεί η ήδη εδραιωμένη αντίληψη ορισμένων γλωσσολογικών εννοιών στην ελληνόφωνη βιβλιογραφία και λεξικογραφία. Με άλλα λόγια, για την περιγραφή των εννοιών προτιμήθηκε, στην ελληνική έκδοση, ο συγκερασμός των επιμέρους ορισμών/προσεγγίσεων που προτείνουν τα διαφορετικά πρωτότυπα και όχι η αθροιστική παράθεσή τους, γεγονός που θα οδηγούσε συχνά σε μία πολλαπλή παράταξη συνώνυμων όρων. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να υποστηρίξουμε ότι δεν πρόκειται για μια μεταφραστική εργασία – ας μας επιτραπεί ο χαρακτηρισμός – *γραμμακή*, υπό την έννοια ότι μεταφράστηκε ένα συνεχές κείμενο σε μια άλλη γλώσσα, αλλά για μια μεταφραστική εργασία μάλλον *πολύπλοκης γραμμικότητας*, εφόσον η μετάφραση έγινε δια μέσου πολλαπλών πρωτοτύπων.

5. Προβλήματα και δυσκολίες

Η μεταφορά της ορολογίας της Μετάφρασης στα Ελληνικά ειδικότερα προξένησε προβλήματα και δυσκολίες τόσο σε οργανωτικό επίπεδο οριοθέτησης και διαχείρισης του προς μετάφραση έργου όσο και στο καθαυτό μεταφραστικό επίπεδο της απόδοσης των όρων στα ελληνικά.

5.1. Προβλήματα και δυσκολίες σε προπαρασκευαστικό επίπεδο

Σε επίπεδο οργάνωσης του μεταφραστικού εγχειρήματος, οι δυσκολίες που προέκυψαν οφείλονται κυρίως σε δύο λόγους: αφενός στο γεγονός ότι στην πραγματικότητα υπήρχαν τέσσερα, αντί ενός, πρωτότυπα κείμενα (λεξιλόγιο σε τέσσερις διαφορετικές γλώσσες με έντονες, όπως ήδη αναφέρθηκε, διαφοροποιήσεις ορισμένες φορές τόσο στην επιλογή των όρων όσο και τον ορισμό τους) και αφετέρου στο ότι, για την ελληνική έκδοση, επιλέχτηκε μία συνδυαστική προσέγγιση της εννοιοδότησης των όρων. Για παράδειγμα, ο

όρος ΕΛ ειδική γλώσσα ορίστηκε ως *Η γλώσσα που χρησιμοποιείται σε ένα συγκεκριμένο θεματικό πεδίο [...]*, παρόλο που τα πρωτότυπα κείμενα εμφανίζουν διαφορές στην περιγραφή των αντίστοιχων όρων EN *special language*, DE *Fachsprache* και FR *langue de spécialité*. Στα γαλλικά και τα γερμανικά γίνεται λόγος για υποσύστημα γλώσσας (DE *Teilsystem einer Sprache [...]*, FR *Sous-système linguistique [...]*), ενώ στα αγγλικά για *Language used in a given subject field*. Η πλήρης αντιστοιχία ελληνικού και αγγλικού όρου και ορισμού δεν οφείλεται απλά σε επιλογή από τα αγγλικά και παράβλεψη των υπόλοιπων πρωτότυπων κειμένων, αλλά στην προσπάθεια να εμφανιστεί στα ελληνικά μια όσο το δυνατόν πιο περιεκτική και συνδυαστική απεικόνιση των πρωτότυπων ορισμών.

Για τους λόγους αυτούς θεωρήθηκε σκόπιμο, σε πρώτο στάδιο, να καταρτιστεί ένας κατάλογος με τους προς μετάφραση στην ελληνική όρους, ένα αφαιρετικό γλωσσάριο δηλαδή, χωρίς τους ορισμούς, τα παραδείγματα και τις παραπομπές. Μια τέτοια, κατ' ουσία προπαρασκευαστική, εργασία κρίθηκε απαραίτητη, γιατί θα διευκόλυνε σημαντικά την ταυτόχρονη σύγκριση των πρωτότυπων όρων με τις όποιες προσωρινές ή τελικές επιλογές απόδοσης τους στην ελληνική γλώσσα σε επίπεδο *σημαίνοντος*. Ενώ, στην τελική φάση της μετάφρασης, θα αποτελούσε τη σταθερή βάση αναφοράς για τη μετέπειτα απόδοση των ολοκληρωμένων λημμάτων, τα οποία στο σύνολό τους περιλαμβάνουν παραπομπές σε άλλα λήμματα, δημιουργώντας έτσι μια αρκετά πολύπλοκη συνεκτικότητα, χαρακτηριστική ωστόσο των πολύγλωσσων έργων αναφοράς.

Η σύσταση του γλωσσάριου αποφασίστηκε να γίνει με βάση τους αγγλικούς όρους, ώστε να διευκολυνθεί η αντιστοίχιση με τους ελληνικούς όρους, δεδομένου ότι τα περισσότερα δίγλωσσα έργα αναφοράς στους τομείς της ελληνικής γλωσσολογίας (βλ. ενδεικτικά Crystal 2003, μτφ. Γ. Ξυδόπουλος) και της ελληνικής μεταφρασεολογίας (βλ. ενδεικτικά Munday 2002, μτφ. Α. Φιλίππας) έχουν συνταχθεί βάσει του ζεύγους γλωσσών Αγγλικά – Ελληνικά. Αποφασίστηκε, επίσης, στο βασικό γλωσσάριο, να περιοριστούν σε τρία τα πρωτότυπα λεξιλόγια και να μην συμπεριληφθούν οι ισπανικοί όροι, καθώς η περιορισμένη ελληνική μεταφρασεολογική βιβλιογραφία, αλλά και η, αντίθετα, ευρύτατη διδακτική πρακτική, είναι επηρεασμένες κυρίως από την αγγλική, γαλλική και γερμανική μεταφρασεολογία. Ακολουθούν κάποια αποσπάσματα του γλωσσάριου που δημιουργήθηκε σε πρώτο στάδιο, ώστε να καταστούν σαφείς οι επιμέρους διαδικασίες που ακολουθήθηκαν σε οργανω-

τικό επίπεδο, αλλά και να διαφανούν τα διάφορα προβλήματα που προέκυψαν.

ENGLISH TERMS	GERMAN TERMS	FRENCH TERMS	ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ
[...]			
connecting word			
connotation	Konnotation	connotation	συνδήλωση/συνυποδήλωση
constraint	Vorgaben	contrainte	Περιορισμός
content word	lexikalisches Morphem	mot plein	αυτοσήμαντη λέξη
context	Kontext	contexte	Συγκείμενο
contextual knowledge	situativer Kontext	Contexte cognitive	περικείμενο/συμφοραζόμενα
contraction			συρρίκνωση (κειμένου)
contrastive linguistics	kontrastive Linguistik	linguistique différentielle	αντιπαραβολική γλωσσολογία
co-occurrence	Kookurrenz	cooccurrence	Συνεμφάνιση
correct usage			
Correspondence	Entsprechung	correspondance	Αντιστοιχία
cross-modulation			
current meaning	aktuelle Bedeutung	acception	τρέχουσα σημασία
D			
Denominalization			τροπή σε ρήμα
denotation	Denotation	dénotation	Δήλωση
depersonalization			
determinant			
determinatum			
determiner			
Deverbalization	Entsprachlichung	déverbalisation	απολεξικοποίηση
dilution	Dilution	Dilution	Περίφραση
direct transfer	Übernahme	Report	αυτόματη αναπαραγωγή
[...]			

Εικ. 1: Παράδειγμα προσωρινής μορφής του βασικού γλωσσάριου.

Μετά τη σύσταση του αρχικού γλωσσάριου, διαφάνηκε ότι κάποια από τα λήμματα του πρωτότυπου, τα οποία αφορούσαν ένα συγκεκριμένο ζεύγος γλωσσών ή μία μόνο γλωσσική πραγματικότητα, ήταν ήσσονος επιστημονικής σημασίας και δεν παρουσίαζαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική μεταφρασεολογική πραγματικότητα: έτσι επιλέχθηκε να μη συμπεριληφθούν στην ελληνική έκδοση (π.χ. FR *verbe d'aboutissement*, *verbe de progression*). Παράλληλα, κρίθηκε σκόπιμο να εισαχθούν κάποια νέα λήμματα, με γνώμονα τη συχνή ενασχόληση της ελληνικής βιβλιογραφίας με τις έννοιες στις οποίες οι όροι αυτοί αντιστοιχούν (π.χ. ΕΛ *οικειοποίηση*, *ξενοποίηση*, *ισοτοπία*). Σε

καμία, ωστόσο, περίπτωση, η αφαίρεση ή η πρόσθεση όρων δεν υπήρξε εκτεταμένη. Επίσης, πρόβλημα δημιούργησε και η εκτεταμένη χρήση στο πρωτότυπο συνώνυμων όρων, κάτι που ουσιαστικά αντίβαινε σε έναν από τους πρωταρχικούς στόχους του πρωτότυπου έργου, τον περιορισμό, δηλαδή, της ταυτόχρονης χρήσης συνώνυμων όρων (π.χ. FR langue d'arrivée/langue cible, langue de départ/langue source, langue de spécialité/langue spécialisée). Τέλος, ιδιαίτερα απασχόλησαν και οι όροι που εμφανίζονται μόνο σε ένα ή δύο από τα πρωτότυπα λεξιλόγια, καθώς θα έπρεπε να αποφασιστεί κατά πόσο οι όροι αυτοί θα αποτελούσαν ξεχωριστά λήμματα του ελληνικού λεξιλογίου ή θα απαλείφονταν ως μη επίσημη ορολογία. Όλοι οι παραπάνω προβληματισμοί προέκυψαν κυρίως από το γεγονός ότι το εγχείρημα μεταφοράς του συγκεκριμένου πονήματος στην ελληνική γλώσσα δεν ήταν απλώς μεταφραστικό, αλλά εν πολλοίς και ορογραφικό.

Στην Εικ. 1 καταγράφεται ένα παράδειγμα από τα αρχικά στάδια της κατασκευής του γλωσσάριου που αποτέλεσε τελικά τη βάση του μεταφραστικού έργου. Στην πρώτη στήλη έχουν καταχωριστεί οι αγγλικοί όροι, κατόπιν οι γερμανικοί και οι γαλλικοί, στις στήλες 2 και 3 αντίστοιχα, ενώ στην τελευταία στήλη γίνεται μια πρώτη απόπειρα απόδοσης των όρων στην ελληνική γλώσσα. Να σημειωθεί ότι η απόδοση των όρων στην ελληνική είναι εντελώς προσωρινή, καθώς οι μεταφραστικές επιλογές αναθεωρήθηκαν επανειλημμένα πριν την οριστικοποίηση του γλωσσάριου. Βλέπουμε, λόγου χάρη, ότι η συστοιχία EN *contextual knowledge* – DE *situativer Kontext* – FR *contexte cognitive* αποδίδεται προσωρινά ως *περικείμενο* αλλά και *συμφραζόμενα*, ενώ η τελική επιλογή ήταν *περικείμενο*. Με **έντονα** εμφανίζονται οι αγγλικοί όροι που αποτελούν συνώνυμα άλλων όρων και οι οποίοι δεν αποδόθηκαν στα ελληνικά. Παρόλο που οι όροι αυτοί αποτελούν ξεχωριστά λήμματα στο πρωτότυπο έργο, ωστόσο δεν παρατίθεται ορισμός, παρά γίνεται παραπομπή στο αντίστοιχο «επίσημο» λήμμα. Οι όροι *determinant*, *determinatum* και *determiner*, για παράδειγμα, εμφανίζονται ως συνώνυμοι των *modifier*, *modified word* και *modifier* και παραπέμπουν σε καθέναν από αυτούς αντίστοιχα. Με **πλάγια έντονα** εμφανίζονται είτε όροι, οι οποίοι περιλαμβάνονται σε ένα ή δύο μόνο λεξιλόγια, είτε όροι που αποτελούν συνώνυμα άλλων όρων, αλλά αποφασίστηκε να αποτελέσουν ξεχωριστό λήμμα, λόγω ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τα ελληνικά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης περίπτωσης είναι ο όρος *contraction*, ο οποίος αποτελεί λήμμα μόνο του αγγλικού λεξιλογίου, ενώ για τη δεύτερη περίπτωση παράδειγμα αποτελεί ο αγγλικός όρος *idiom* (δεν εμφανίζεται στην Εικ. 1), ο οποίος αν και αποτελεί συνώνυμο του αγγλικού λήμματος *idiomatic expression*, ωστόσο ληματογραφείται ξεχωρι-

στά στην ελληνική έκδοση, λόγω της ύπαρξης των συνωνύμων *ιδίωμα* και *ιδιωματισμός* στα ελληνικά.

Παρόμοια διαδικασία ακολουθήθηκε και για τους συνώνυμους όρους του γερμανικού και του γαλλικού λεξιλογίου, όπου έπρεπε επίσης να γίνει επιλογή μεταξύ των όρων που θα απορρίπτονταν και των όρων που θα ληματογραφούνταν στην ελληνική έκδοση. Στην *Εικ. 2* που ακολουθεί, δίδονται μερικά παραδείγματα για τον τρόπο με τον οποίο έγινε η διαχείριση των συνωνύμων ή μοναδικών όρων στο γερμανικό και στο γαλλικό λεξιλόγιο.

[...]			
	Äußerung		
	Bildbruch		
	Bi-text		
	Deiktischer Ausdruck		
	Einbürgernd		
	Empfänger		
	Entpersönlichung		
	Exklusive Disjunktion		
	fachbezogener Wortschatz		
	Freie Übersetzung		
	Germanismus		
	grammatisches Morphem		
Version	Herübersetzung	Version	
	Hinübersetzung	Thème	
	Inhaltsergänzung		
	Isotopielinie		
[...]			
	Ökonomie		
	pädagogische Übersetzung		
	Personifikation		
	Phraseologismus		
[...]			
	Thème		
	Translation memory		
	Translatologie		
	Transposition		
	Übersetzungsprojekt		
	universitäre Übersetzung		
	Verfremdend		
	vergleichende Sprachstilistik		
	Verneinung des Gegenteils		
	Zielpublikum		
		Bi-texte	
		Bon usage	
		chaîne sémantique	
		convention de	

		l'écriture	
		déictique	
		déterminants	
		juxtaposés	
		disjonction exclusive	
		enonciataire	
		enonciation	
		equivalent	
[...]			
		transposition	
		unité de sens	
		unité terminologique	
		vide lexical	
		zeugma	

Εικ. 2: Αποσπάσματα του βασικού γλωσσάριου με συνώνυμους ή μοναδικούς όρους.

Στην παραπάνω εικόνα, με **έντονα** παρουσιάζονται οι συνώνυμοι όροι της γερμανικής και της γαλλικής έκδοσης που δεν χρήζουν μετάφρασης (π.χ. DE *fachbezogener Wortschatz*, *Germanismus*, FR *vide lexical*, *transposition*), και με απλούς χαρακτήρες οι συνώνυμοι ή μοναδικοί σε κάθε λεξιλόγιο όροι που θα λημματογραφούνταν στα ελληνικά (π.χ. DE *Verneinung des Gegenteils* [ΕΛ *άρνηση αντιθέτου*] και FR *énonciation*, DE *Äusserung* [ΕΛ *εκφώνηση*]). Και πάλι, ωστόσο, ο πίνακας αυτός δεν απεικονίζει την τελική μορφή της επιλογής, αφού μερικοί από τους όρους που εμφανίζονται με απλούς χαρακτήρες τελικά δεν μεταφράστηκαν (π.χ. DE *exklusive Disjunktion*, FR *disjonction exclusive*), ενώ κάποιοι άλλοι με **έντονα** τελικά λημματογραφήθηκαν στα ελληνικά (π.χ. DE *Isotopielinie*, FR *chaîne sémantique* [ΕΛ *ισοτοπία*]).

Στη συνέχεια, το βασικό γλωσσάριο αντιστράφηκε, έτσι ώστε η στήλη με τους ελληνικούς όρους να περάσει πρώτη και να ακολουθήσουν οι στήλες με τις υπόλοιπες γλώσσες. Με αυτή τη μορφή το γλωσσάριο θα εξυπηρετούσε αποφασιστικά το δεύτερο στάδιο του μεταφραστικού έργου, δηλαδή τη μετάφραση των ολοκληρωμένων λημμάτων με βάση τους ελληνικούς όρους. Μετά την αντιστροφή του, το γλωσσάριο εξακολούθησε να αναθεωρείται: αποφασίστηκε, για παράδειγμα, λόγω επικράτησης του στη διεθνή βιβλιογραφία, να λημματογραφηθεί ο όρος ΕΛ *ορολογική μονάδα* ως αντίστοιχος των EN *terminological unit*, DE *terminologische Einheit*, FR *unité terminologique*, οι οποίοι είναι συνώνυμοι του όρου ΕΛ *όρος*, EN *term*, DE *Term*, FR *terme* αντίστοιχα. Ακόμη, ελήφθησαν και περισσότερες αποφάσεις σχετικά με την εισαγωγή νέων όρων στην ελληνική έκδοση, για τους οποίους δεν υπήρχαν καταγεγραμμένοι αντίστοιχοι όροι στις άλλες γλώσσες ή, αν υπήρχαν, δεν κα-

τείχαν τη θέση «επίσημου» λήμματος. Οι νέοι αυτοί όροι επισημαίνονται με πλάγια υπογραμμισμένα έντονα στην εικόνα που ακολουθεί:

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	ENGLISH TERMS	GERMAN TERMS	FRENCH TERMS
Ελεύθερη μετάφραση	Free translation	Adaptation	Adaptation
Ελλειπτικός συγκριτικός	elliptical comparative	elliptischer Komparativ	comparatif elliptique
Ενδείκτης	<i>Deictic term</i>	<i>deiktischer Ausdruck</i>	<i>Déictique</i>
Ενεργοποίηση αντιστοιχίας	Recall	Aktivierung von Standardentsprechungen	Remémoration
Έννοια	Concept	Begriff	Notion
Επανάληψη	Repetition	Rekurrenz	Répétition
επινόημα, επίπεδο ύφους (βλ. υφολογικό επίπεδο)	Coinage	ad hoc-Wortbildung	mot forgé
επιχώρια προσαρμογή	Localization	<i>Lokalisierung</i>	<i>localisation</i>
Ερμηνεία	Interpretation	Interpretation	Interprétation
ευθεία μετάφραση	Version	<i>Herübersetzung</i>	Version
Ζεύγμα	Zeugma	Zeugma	Zeugme
Ηλεκτρονικά υποστηριζόμενη διαχείριση ορολογίας	computer-assisted terminology management	Rechnergestützte Terminologie	Terminotique
HYAO			
Ηλεκτρονικά υποστηριζόμενη μετάφραση	computer-assisted translation	maschinengestützte Übersetzung	traduction assistée par ordinateur
HYM	<i>CAT</i>	<i>MgÜ</i>	<i>TAO</i>
θέσμιο (βλ. νόρμα)			
θετική αναδιάρθρωση	<i>Positive recasting</i>		
θεωρία του σκοπού	Skopos theory	Skopostheorie	Théorie du skopos
Ιδιόλεκτος	Idiolect	Idiolekt	Idiolecte
<i>ιδίωμα</i> (βλ. ιδιωματισμός)	<i>Idiom</i>		
ιδιωματική μετάφραση	Idiomatic translation	Idiomatische Übersetzung	Traduction idiomatique
Ιδιωματισμός	Idiomatic expression	Idiomatische Wendung	expression idiomatique
Ισοδυναμία	Equivalence	Äquivalenz	Equivalence
Ισοδύναμο	Equivalent	Äquivalent	Equivalent
Ισοτοπία	<i>Isotopy</i>	Isotopielinie	chaîne sémantique
κατά λέξη μετάφραση	word-for-word translation	Wort-für-Wort Übersetzung	traduction mot à mot
κατάλληλη λέξη	mot juste	Treffendes Wort	mot juste
Κείμενο	Text	Text	Texte
κειμενική τυπολογία	text typology	Texttypologie	typologie des textes
κειμενικός τύπος	<i>text type</i>		

Εικ. 3: Απόσπασμα του βασικού γλωσσάριου μετά την αντιστροφή.

Βάσει αυτής της μορφής οριστικοποιήθηκε τελικά το βασικό γλωσσάριο, αφού προηγουμένως αφαιρέθηκαν οι όροι που αποφασίστηκε να μην μεταφραστούν ενώ παράλληλα προστέθηκαν και νέοι όροι-λήμματα στα Ελληνικά. Οι συνώνυμοι όροι κάθε γλώσσας, αν και δεν εμφανίζονται στα ελληνικά λήμματα, εμφανίζονται στους τελικούς συγκεντρωτικούς πίνακες όρων για κάθε ζεύγος γλωσσών.⁴ Στην εικόνα που ακολουθεί (Εικ. 4) παρατίθεται ένα δείγμα των συγκεντρωτικών πινάκων, όπου εμφανίζονται οι συνώνυμοι όροι κάθε γλώσσας να παραπέμπουν στο αντίστοιχο «επίσημο» λήμμα τους. Αυτό έγινε διότι πολλοί από αυτούς τους συνώνυμους όρους φαίνεται να είναι πολύ πιο διαδεδομένοι από τους αντίστοιχους «επίσημους», και θα ήταν μεγάλη έλλειψη αν στο παρόν έργο αναφοράς δεν περιλαμβάνονταν έστω σε μια μορφή ευρητηρίου (π.χ. EN *anaphor*, *addressee*, FR *bon usage*).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
ΑΓΓΛΙΚΑ – ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Αγγλικοί όροι	Ελληνικοί όροι
A	
ad hoc formulation	ειδική απόδοση
Adaptation	Προσαρμογή
Addition	Πρόσθεση
addressee	βλ. <i>target audience</i>
Ambiguity	Αμφοισημία
amplification	Διεύρυνση
Anaphor	βλ. <i>anaphora</i>
Anaphora	Αναφορά
anaphoric reference	βλ. <i>anaphora</i>
Anglicism	Αγγλισμός
Animism	προσωποποίηση (1)
appropriate word	βλ. <i>mot juste</i>

⁴ Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μία από τις πρωτοτυπίες της ελληνικής έκδοσης της Ορολογίας της Μετάφρασης σε σχέση με τις εκδόσεις σε άλλες γλώσσες. Η άλλη σημαντική πρωτοτυπία είναι η παράθεση πίνακα όρων για το ζεύγος γλωσσών Τουρκικά-Ελληνικά και Ελληνικά-Τουρκικά, εφόσον από ευτυχή συγκυρία η αντίστοιχη ορολογία στην Τουρκική ήταν ήδη διαθέσιμη από το 2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΓΑΛΛΙΚΑ – ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γαλλικοί όροι	Ελληνικοί όροι
A	
Acception	τρέχουσα σημασία
adaptation (a)	ελεύθερη μετάφραση
adaptation (b)	Προσαρμογή
adjectif de relation	Συσχετιστικό επίθετο
aide à la traduction	μεταφραστικό βοήθημα
Ajout	Πρόσθεση
Ambiguïté	Αμφισημία
Anaphore	Αναφορά
Anglicisme	Αγγλισμός
Animisme	προσωποποίηση
Articulation	Διάρθρωση
Aspect	όψη
Atomistique	Ατομιστικός
Auteur	βλ. <i>énonciateur</i>
B	
bagage cognitif	γνωστικό υπόβαθρο
Barbarisme	Βαρβαρισμός
bi-texte	Δικείμενο
bon usage	βλ. <i>norme (a)</i>
C	
Calque	έκτυπο
Chaîne lexicale	βλ. <i>réseau lexical</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Γερμανικοί όροι	Ελληνικοί όροι
ausgangssprachen-orientierter Übersetzer	βλ. <i>ausgangstext-orientierter Übersetzer</i>
Ausgangstext	Πρωτότυπο
ausgangstext-orientiert	πηγοκεντρικός, -ή, -ό
ausgangstext-orientierter Übersetzer	πηγοκεντρικός/η μεταφραστής/μεταφράστρια
Auslassung	Παράλειψη
Aussage	Εκφώνημα
Äusserung	Εκφώνηση
Autor	βλ. <i>Sender</i>
F	
fachbezogener Wortschatz	βλ. <i>Terminologie</i>
Fachsprache	ειδική γλώσσα
Falsche Bedeutung	Λανθασμένη σημασία
Falsche Freunde	ψευδοφίλιες λέξεις
freie Übersetzung	βλ. <i>Adaptation (a)</i>
Funktionswort	Λειτουργική λέξη

G	
Gallizismus	Γαλλισμός
Gebrauchstext	χρηστικό κείμενο
Gegentext	βλ. <i>Paralleltext</i>
generischer Ausdruck	βλ. <i>Hyperonym</i>
Germanismus	Γερμανισμός
Gliederung	Διάρθρωση
grammatisches Morphem	βλ. <i>Funktionswort</i>
Grundsprache	Υπερισχύουσα γλώσσα (1)
H	
Herübersetzung	ευθεία μετάφραση

Εικ. 4: Αποσπάσματα συγκεντρωτικών πινάκων με συνώνυμους όρους.

5.2. Προβλήματα και δυσκολίες σε μεταφραστικό επίπεδο

Όσον αφορά τις δυσκολίες που προέκυψαν για την εξεύρεση ισοδύναμων ελληνικών όρων, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η τελική μορφή του γλωσσάριου προέκυψε με βάση τρία διαφορετικά, αλλά συμπληρωματικά μεταξύ τους, κριτήρια:

- Το μεθοδολογικό σχήμα που επελέγη για την απόδοση των όρων.
- Την αναζήτηση αντιστοιχιών όχι μόνο σε επίπεδο σημαίνοντος (δηλ. του όρου αυτού καθ'αυτόν), αλλά και σε επίπεδο σημαινόμενου (δηλ. της έννοιας), λαμβάνοντας υπόψη και το ενδιάμεσο επίπεδο του ορισμού, ο οποίος περιγράφει την αφηρημένη έννοια και οριοθετεί τον όρο έναντι άλλων όρων. Ο ορισμός, ως μεσολάβηση μεταξύ έννοιας και όρου, αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα για την επιλογή ή τη διαμόρφωση του σημαίνοντος στην περίπτωση της μετάφρασης όρων.
- Την αξιολόγηση των μεταφραστικών επιλογών με βάση την αποδεκτότητά τους.⁵

Με τα κριτήρια αυτά να διέπουν το μεταφραστικό εγχείρημα, θα μπορούσαμε, σε πρώτη φάση, να κατηγοριοποιήσουμε τις δυσκολίες όσον αφορά τη μετάφραση διακρίνοντας μεταξύ προβλημάτων σε επίπεδο απόδοσης των όρων και προβλημάτων σε επίπεδο απόδοσης των λημμάτων.

⁵ Η αποδεκτότητα εδώ θα πρέπει να εκληφθεί όχι με βάση αποκλειστικά τα υποκριτήρια που περιγράφει ο Μπαμπινιώτης (1993), δηλ. *ορθότητα*, *κλίση / παραγωγή* και *προφύλαξη*, αλλά με έναν πιο γενικό τρόπο, ως ικανότητα ένταξης ενός όρου στο σύστημα μιας γλώσσας από πλευράς φωνολογικής, συντακτικής και σημασιολογικής.

5.2.1 Προβλήματα στην απόδοση των όρων

Σε πρώτη φάση έγινε διαχωρισμός ανάμεσα σε όρους που είχαν ήδη αποδοθεί στην ελληνική βιβλιογραφία, και σε όρους που δεν είχαν ακόμα αποδοθεί και που η μετάφρασή τους, ουσιαστικά, θα δημιουργούσε νεολογισμούς. Η πρώτη κατηγορία εκ των δύο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η πλέον απαιτητική, διότι σε αυτήν ενέπιπταν αρκετές δύσκολες περιπτώσεις όπως:

- Επιλογή μεταξύ ανταγωνιστικών όρων:
 - α. Επιλογή του ΕΛ γλώσσα-πηγή από τους διαθέσιμους όρους ΕΛ γλώσσα-πηγή και γλώσσα αφετηρίας. Είναι φανερό ότι η πρώτη επιλογή είναι επηρεασμένη από το EN *source language* ενώ η δεύτερη από το FR *langue de départ* και το DE *Ausgangssprache*. Η πρώτη θεωρήθηκε ως καταλληλότερη, διότι η μεταφραστική διαδικασία έχει ως πραγματική της αφετηρία το κείμενο και όχι τη γλώσσα, από την οποία αυτό «πηγάζει», άποψη που εκφράζεται πιο εύστοχα με τον όρο γλώσσα-πηγή.
 - β. Επιλογή του ΕΛ έκτυπο από τους διαθέσιμους όρους ΕΛ μεταφραστικό δάνειο και έκτυπο για τους όρους FR *calque* και EN *calque* (αλλά και *loan translation*). Η επιλογή μεταφραστικό δάνειο, που προφανώς προέκυψε ως κατά λέξη μετάφραση του EN *loan translation*, θεωρήθηκε εντελώς λανθασμένη, εφόσον δημιουργεί σύγχυση με τον όρο δάνειο, ο οποίος εκφράζει την υιοθέτηση λεξιματός.
 - γ. Επιλογή των όρων οικειοποίηση/ξενοποίηση μεταξύ των διαθεσίμων ζευγών ιδιοποίηση/ξενισμός, οικειοποίηση/ξενιστική μετάφραση, επιχώρια/ξενική μετάφραση, εξοικείωση/εκξενισμός, οικειοποίηση/ξενοποίηση ή οικείωση/ξενίκευση. Οι όροι ιδιοποίηση, εξοικείωση, οικείωση και επιχώρια μετάφραση απορρίφθηκαν διότι οδηγούν σε άλλα νοήματα, όπως π.χ. η συνήθεια, ο εθισμός (εξοικείωση), ο σφετερισμός (ιδιοποίηση), η ταύτιση γλώσσας και χώρας (επιχώρια μετάφραση). Ο όρος οικείωση είναι ο πλέον αποδεκτός μαζί με τον όρο οικειοποίηση, προτιμήθηκε ωστόσο ο δεύτερος λόγω της πιο σαφούς απόδοσης της έννοιας της διαδικασίας. Οι όροι ξενιστικός, ξενικός, εκξενισμός απορρίφθηκαν λόγω παραπομπής στις έννοιες του παράξενου, του παράδοξου, του προκαλούντος έκπληξη ή απόσταση, ο δε όρος ξενίκευση για αποφυγή νεολογισμού.

- Υιοθέτηση παγιωμένου όρου. Στα παραδείγματα που ακολουθούν δεν εντοπίστηκε κανένα πρόβλημα αντιστοίχισης ή αποδεκτότητας των παγιωμένων ελληνικών όρων και ως εκ τούτου οι όροι υιοθετήθηκαν ως είχαν:
 - α. ΕΛ μεταφραστική μνήμη, EN *translation memory*,
 - β. ΕΛ μεταφραστική μονάδα, EN *translation unit*, FR *unité de traduction*, DE *Übersetzungseinheit*,
 - γ. ΕΛ νόρμα, EN *norm*, FR *norme*, DE *Norm* (παρόλο που σε αυτή την περίπτωση προτάθηκε και ο συνώνυμος όρος *θέσμιο*, ως εναλλακτικός).
- Τροποποίηση παγιωμένου ή χρησιμοποιούμενου όρου:
 - α. EN *translation tool* και FR *aide à la traduction*, ΕΛ μεταφραστικό βοήθημα αντί για μεταφραστικό εργαλείο. Εκτιμήθηκε ότι ο όρος *εργαλείο*, που αποτελεί αντιστοιχία του EN *tool*, δεν είναι κατάλληλος για τη συγκεκριμένη έννοια, καθώς τόσο οι εφαρμογές και τα προγράμματα όσο και το περιεχόμενο των ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων, που επίσης εμπίπτουν στην έννοια αυτή, λειτουργούν υποστηρικτικά, βλ. βοηθητικά, στη μεταφραστική διαδικασία, χωρίς η διαδικασία να γίνεται μέσω αυτών, όπως φανερώνει η έννοια του *εργαλείου*.
 - β. EN *localization*, ΕΛ *επιχώρια προσαρμογή* αντί για *τοπική προσαρμογή*. Ασχέτως του αν το EN *local* αποδίδεται σε επίπεδο αντιστοιχίας με το ΕΛ *τοπικός*, θεωρήσαμε ότι στο πλαίσιο του συνόλου της ελληνικής ορολογίας το *τοπική προσαρμογή* μπορεί να παρερμηνευθεί βάσει του όρου *τοπική ιδιαιτερότητα*, που σημαίνει ιδιαιτερότητα εμφανιζόμενη σε μέρος μιας γλωσσικής κοινότητας. Αντίθετα, το EN *localization* σημαίνει κυρίως την προσαρμογή στα δεδομένα εθνικών αγορών, επομένως το *επιχώρια* θεωρήσαμε ότι αποδίδει την έννοια πολύ πιο εύστοχα από το *τοπική*. Ωστόσο λημματογραφήθηκε και ο όρος *τοπική προσαρμογή* ως συνώνυμος, λόγω της συχνής χρήσης του.
 - Γ. FR *faux ami(s)*, EN *false friends*, ΕΛ *ψευδοφίλιες λέξεις* αντί **ψευδόφιλες λέξεις* ή **ψευδόφιλα*. Θεωρήθηκε ότι η σύνθετη λέξη *ψευδόφιλες* παραπέμπει στο φίλο του ψεύδους (κατά π.χ. το *υδρόφιλος*), και όχι στην ψευδή φιλία, η οποία αποδίδεται καλύτερα με τη σύνθεση των επιθέτων *ψευδής + φίλος*.

- Απόρριψη παγιωμένου όρου ή ανταγωνιστικών όρων και πρόταση νέου όρου:
 - α. Πρόταση του ΕΛ μεταφραστική μεταβολή αντί για τους διαθέσιμους όρους ΕΛ μεταφραστική αλλαγή, μετατόπιση και διαφοροποίηση για τον όρο EN *translation shift*. Θεωρήθηκε ότι η έννοια της απόκλισης ή διαφοροποίησης από το πρωτότυπο εκφράζεται καλύτερα με τον πιο γενικό όρο μεταβολή, από ότι με τον όρο μετατόπιση, ο οποίος υπονοεί ουσιαστικά την αλλαγή θέσης, και έτσι καθίσταται ασαφής.
 - β. FR *déverbalisation*, ΕΛ απολεκτικοποίηση αντί *απολεξικοποίηση. Η απολεξικοποίηση εύκολα εννοείται ως το αντίθετο της λεξικοποίησης, που σημαίνει φωνολογική παγίωση μιας λέξης στο λεξιλόγιο μιας γλώσσας (Πετρούνιας 1996). Αντιθέτως, η λεκτικοποίηση σημαίνει τη φραστική απόδοση μιας έννοιας ή ενός συναισθήματος (στην Ψυχολογία), έννοια που ταιριάζει πολύ περισσότερο με αυτό που εκφράζει ο πρωτότυπος όρος στο αντίθετο, δηλαδή την αποχώρηση από τη φραστική απόδοση με στόχο την εξαγωγή νοήματος.
 - γ. EN *author*, FR *énonciateur*, DE *Sender*, ΕΛ ομιλητής αντί *συντάκτης, *συγγραφέας, *πομπός. Με την πρόταση του όρου ομιλητής δίνεται έμφαση στην έννοια του προσώπου που εκφέρει λόγο στο πλαίσιο της επικοινωνίας, χωρίς να τονίζεται μόνο η επικοινωνιακή πλευρά (όπως με το πομπός) ή να αναπαράγεται μια προσέγγιση που εστιάζει αποκλειστικά στο γραπτό λόγο ή στην έννοια της καθαυτό σύνταξης ενός κειμένου (όπως με τα συντάκτης και συγγραφέας). Επιπρόσθετα επιδιώχθηκε η ορολογική συνοχή μεταξύ του συγκεκριμένου όρου και της ομάδας όρων που αφορούν στις έννοιες της εκφώνησης και του εκφωνήματος, μια συνοχή που ωστόσο δεν ήταν δεδομένη παρά μόνο στη γαλλική ορολογία.

Η απόρριψη κάποιου παγιωμένου όρου και η εισαγωγή ενός νέου όρου μας οδηγεί τελικά στη δεύτερη κατηγορία προβλημάτων. Στη συγκεκριμένη κατηγορία θα μπορούσε να γίνει διάκριση μεταξύ της περίπτωσης όπου χρειάστηκε να δημιουργηθούν νεολογισμοί με μετατροπή κοινού λεξιλογίου σε όρο και αυτής όπου χρειάστηκε να δημιουργηθούν νεολογισμοί με επινόημα. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση μπορούμε να διακρίνουμε επιπλέον μεταξύ προσωρινού και πραγματικού νεολογισμού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της πρώτης περίπτωσης αποτελούν οι όροι μεταφραστική μεταβολή, ομιλητής, κατάλληλη λέξη, διακριτή σημασία, τρέχουσα σημασία κλπ. Εδώ εμπίπτουν

επίσης και οι περιπτώσεις όρων που λημματογραφήθηκαν, αλλά απαντώνται ήδη σε άλλα γνωστικά πεδία, από τα οποία η Μεταφρασεολογία τους δανείστηκε. Π.χ. *αντιμετάθεση* (Μαθηματικά), *ισοτοπία* (Χημεία – Γλωσσολογία – Λογοτεχνική Θεωρία), *γλωσσική χρήση* (Γλωσσολογία). Ως προς τη δεύτερη περίπτωση, προσωρινοί νεολογισμοί θεωρούνται κάποιοι όροι που προτάθηκαν κατ' αρχάς ως συνώνυμοι κάποιων άλλων και μόνο, καθώς δεν χρησιμοποιούνται ακόμα ευρέως στη βιβλιογραφία ή στην προφορική γλώσσα, όπως π.χ. οι ΕΛ όροι *μεταφραστική* και *ορολογική*, ως αντίστοιχα των όρων FR *traductique* και *terminotique*. Άλλα επινοήματα ωστόσο έχουν λημματογραφηθεί ως κύριοι όροι, για να αποδώσουν ξενόγλωσσους όρους που δεν είχαν ακόμα αποδοθεί στην Ελληνική. Πρόκειται είτε για μονολεκτικούς, είτε για πολυλεκτικούς όρους (πραγματικοί νεολογισμοί), όπως λόγου χάρη *απολεκτικοποίηση* [FR *déverbalisation*], *άτοπο νόημα* [EN *nonsense*, FR *non-sens*], *απαίτηση αμεταβλητότητας* [DE *Invarianzforderung*, EN *invariance requirement*]. Να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι προσωρινοί νεολογισμοί προέκυψαν ως έκτυπα και ότι γνώμονα για τις μεταφραστικές επιλογές αποτέλεσε σε κάθε περίπτωση ο σεβασμός στην υπάρχουσα ελληνική ορολογία και η κατά το δυνατόν περιορισμένη αμφισβήτησή της.

5.2.2 Προβλήματα στην απόδοση των λημμάτων

Πέρα από τα προβλήματα στην απόδοση των όρων όμως, δυσκολίες παρουσιάστηκαν και στην απόδοση των λημμάτων. Οι δυσκολίες που προέκυψαν είναι κυρίως απόρροια των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει σε επίπεδο δομής το προς μετάφραση έργο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι ορισμοί σε κάθε μία από τις πρωτότυπες γλώσσες εμφανίζουν κάποιες φορές σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Ωστόσο, κρίθηκε σκόπιμο η μεταφορά των ορισμών στα ελληνικά να ανταποκρίνεται, κατά το δυνατόν, σε όλες τις παραδόσεις όπως και να λαμβάνει υπόψη της και την παράδοση της ίδιας της γλώσσας-στόχου (κριτήριο της συνέπειας ως προς του δέκτης του μεταφράσματος). Έτσι η μετάφραση των ορισμών και των σημειώσεων που εμφάνιζαν διαφορές μεταξύ τους επιχειρήθηκε να γίνει άλλοτε *συνδυαστικά* (συνδυασμός δύο ή και τριών πρωτοτύπων) και άλλοτε *προσαρμοστικά* (με πρόσθεση πληροφορίας ή με χρήση αποκλειστικά ελληνικής βιβλιογραφίας) ή και με χρήση και των δύο προαναφερθέντων τεχνικών. Παράδειγμα συνδυαστικής αλλά και προσαρμοστικής τεχνικής αποτελεί το λήμμα ΕΛ *Μεταφορά* που ακολουθεί:

Μεταφορά

Υφολογικό ή ρητορικό στοιχείο ενός <κειμένου>, με το οποίο μια αφηρημένη <έννοια> συχνά εκφράζεται μέσω μιας πιο συγκεκριμένης, βάσει της αναλογίας δύο αντικειμένων, εννοιών ή <περιστάσεων> που διαθέτουν ένα κοινό χαρακτηριστικό ή μια κοινή ιδιότητα.

Σημ. 1. Τα τρία πιο σημαντικά κριτήρια για την κατάταξη και ανάλυση των μεταφορών είναι η πρωτοτυπία, η διάταξη στο κείμενο και η συνεκτικότητα. Όσον αφορά την πρωτοτυπία, υπάρχουν δύο είδη μεταφορών: Οι λεξηματοποιημένες (ή αλλιώς νεκρές μεταφορές), οι οποίες ονομάζονται και στερεότυπες, επειδή αντιμετωπίζονται ως <στερεότυπα> μέσα σε μια γλώσσα, και οι περιστασιακές μεταφορές (ή αλλιώς ζωντανές μεταφορές), οι οποίες είναι νέες μεταφορές (<νεολογισμοί>) που εμφανίζονται εδώ και μικρό χρονικό διάστημα ή για πρώτη φορά. Όσον αφορά τη διάταξη στο κείμενο, γίνεται διαχωρισμός μεταξύ στιγμιαίων μεταφορών, οι οποίες εμφανίζονται μόνο μια φορά, και σειράς μεταφορών, όταν η ίδια μεταφορά επεκτείνεται σε τμήμα του κειμένου. Όσον αφορά τη συνεκτικότητα, οι μεταφορές μπορούν να θεωρηθούν μεικτές, όταν σχετίζουν ασύμβατες έννοιες ή εικόνες.

(ΕΛ 1. λεξηματοποιημένη μεταφορά || 2. στερεότυπη μεταφορά || 3. νεκρή μεταφορά || 4. περιστασιακή μεταφορά || 5. ζωντανή μεταφορά || 6. στιγμιαία μεταφορά || 7. σειρά μεταφορών || 8. μεικτή μεταφορά.

ΕΝ 1. – || 2. clichéed metaphor || 3. blind metaphor || 4. living metaphor || 5. living metaphor || 6. – || 7. extended metaphor || 8. mixed metaphor.

FR 1. métaphore usée || 2. cliché || 3. métaphore morte || 4. métaphore originale || 5. métaphore vive || 6. – || 7. métaphore filée (soutenue) || 8. métaphore heurtée (brisée).

DE 1. lexikalisierte Metapher || 2. Klischee || 3. tote Metapher || 4. okkasionelle Metapher || 5. lebendige Metapher || 6. punktuelle Metapher || 7. metaphorische Reihe || 8. "Bildbruch")

Π.χ. 1. (λεξηματοποιημένες ή στερεότυπες μεταφορές) α) πηγή του κακού β) καρδιά από πέτρα γ) κοσμοπλημύρα || 2. (περιστασιακές ή ζωντανές μεταφορές) DE *Kunst im neuen Kleid*. Im November dieses Jahres eröffnet das älteste Kunstmuseum Dänemarks wieder seine Pforten mit einem großen Modeschau. = EN *Art adorned in new attire*. In November, Denmark's oldest art gallery will reopen by hosting a large fashion show. = ΕΛ *Η τέχνη με νέα φορεσιά*. Το Νοέμβριο, το παλαιότερο μουσείο τέχνης της Δανίας ανοίγει ξανά τις πύλες του με μια μεγάλη επίδειξη μόδας. || 3. (σειρά μεταφορών) FR *Dans un régime démocratique, le gouvernement est élu par les passagers pour être à la barre de l'Etat. Il lui faut maintenir le cap, s'assurer que le voyage se fasse sous des vents favorables et s'attendre, en cas d'échec, à être jeté par-dessus bord*. = ΕΛ Σε ένα δημοκρατικό καθεστώς, όλοι βρίσκονται σε ένα πλοίο: Οι επιβάτες εκλέγουν την κυβέρνηση, για να είναι στο τιμόνι του κράτους. Αυτή θα πρέπει να διατηρεί την πορεία, να εξασφαλίζει ούριο άνεμο για το ταξίδι και, σε περίπτωση αποτυχίας, να περιμένει ότι θα την πετάξουν στη θάλασσα.

Σημ. 2. Πολλές γλώσσες χρησιμοποιούν τη μεταφορά στη δημιουργία <ορολογίας>.

Σημ. 3. Στα Ελληνικά γίνεται διαχωρισμός μεταξύ μεταφοράς και παρομοίωσης (ΕΝ simile || FR comparaison || DE Vergleich). Η παρομοίωση λειτουργεί ρητορικά όπως η μεταφορά, αλλά γίνεται πάντα χρήση των μορίων σαν ή όπως (π.χ. μάτια σαν φωτιές). Ωστόσο, η παρομοίωση δεν θεωρείται τόσο δυνατή όσο η μεταφορά.

► **προσωποποίηση, παγιωμένη έκφραση, γλωσσική ευαισθησία**

EN: *metaphor*
FR: *métaphore*
DE: *Metapher*
ES: *metáfora*

Στο παραπάνω λήμμα, η Σημ. 1 προέκυψε από συνδυασμό του γαλλικού, του αγγλικού και του γερμανικού πρωτοτύπου, καθώς τα τρία αυτά πρωτότυπα δεν εμφάνιζαν πλήρη αντιστοιχία μεταξύ τους, όπως φαίνεται και από την έλλειψη αντιστοιχιών στις ονομασίες των ειδών μεταφοράς. Ωστόσο, όλα τα διαφορετικά είδη μεταφοράς εμφάνιζαν ενδιαφέρον για τα Ελληνικά. Η Σημ. 3 αντίθετα, αποτελεί παράδειγμα προσαρμοστικής τεχνικής, αφού προστέθηκε πληροφορία, και συγκεκριμένα ο ιδιαίτερα σημαντικός για τα Ελληνικά διαχωρισμός μεταξύ *μεταφοράς* και *παρομοίωσης*.

Άλλο ένα παράδειγμα προσαρμοστικής τεχνικής, αυτή τη φορά όχι μόνο με πρόσθεση πληροφορίας, αλλά και με χρήση ελληνικής βιβλιογραφίας, αποτελούν τα λήμματα ΕΛ *Εκφώνημα*, όπου προστέθηκε η Σημ. 1 γύρω από τη διαφορά *εκφώνηματος* και *πρότασης*, και ΕΛ *Πρότυπο*, όπου ολόκληρο το λήμμα συντάχθηκε αποκλειστικά βάσει ελληνικής βιβλιογραφίας.

Εκφώνημα

Σειρά λέξεων, η οποία, ως σύνολο, χαρακτηρίζεται από νόημα και γίνεται κατανοητή μέσω των συμφραζομένων της σε μια συγκεκριμένη επικοινωνική περίσταση.

Σημ. 1. Το εκφώνημα διαφέρει από την <πρόταση> ως προς το ότι η πρόταση είναι αποκλειστικά γραμματικο-συντακτική μονάδα που εξετάζεται καθαρά γλωσσολογικά. Η πρόταση είναι μια αλληλουχία λέξεων που καθορίζεται από την πληρότητα της γραμματικής <νόρμας> και αποτελεί το πληρέστερα αφηρημένο δομικό σχήμα που προβλέπεται από τους γραμματικο-συντακτικούς κανόνες μιας φυσικής γλώσσας.

Σημ. 2. Τα συμφραζόμενα αφορούν κυρίως την <περίσταση> της επικοινωνίας (χρόνος, τόπος, συμμετέχοντες κ.λπ.) και επηρεάζουν το <νόημα> του <εκφώνηματος>. Π.χ. η περίσταση της επικοινωνίας θα καθορίσει την αναφορά των <ενδεικτών> *εγώ, τώρα, εδώ κτλ.* Τα εκφώνημα εξετάζονται και σε σχέση με τις *λεκτικές πράξεις* (*speech acts*). Π.χ. το εκφώνημα «*κάνει ζέστη!*» θα γίνει κατανοητό ανάλογα με την περίσταση είτε προστακτικά, ως «*άνοιξε το παράθυρο!*», είτε απλά δηλωτικά.

► **λόγος, αποδέκτης, περίσταση, εκφώνηση**

EN: *utterance*
FR: *énoncé*
DE: *Aussage*
ES: *enunciado*

Πρότυπο

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (ΕΛΟΤ), και βάσει της Κοινοτικής Οδηγίας 83/189/ΕΟΚ το πρότυπο είναι έγγραφο, το οποίο έχει εγκριθεί από αναγνωρισμένο οργανισμό τυποποίησης και προνοεί για την επανειλημμένη ή διαρκή εφαρμογή τεχνικών προδιαγραφών, τεχνικών κανόνων, κατευθυντήριων γραμμών, ενεργειών και των χαρακτηριστικών τους ή για τα αποτελέσματα των παραπάνω και στοχεύει στην επίτευξη του μέγιστου βαθμού τάξης στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου θέματος.

EN: *standard*

FR: *norme*

DE: *Norm*

ES: *norma*

6. Αντί επιλόγου

Η ύπαρξη μιας ακριβέστατα οροθετημένης και καλά οργανωμένης μεταγλώσσας κρίνεται απολύτως αναγκαία και απαραίτητη τόσο για την περαιτέρω εξέλιξη ενός επιστημονικού κλάδου σε μία συγκεκριμένη γλώσσα όσο και για την προώθηση και, κυρίως, την εκπαιδευτική του πρακτική. Ωστόσο, η προσαρμογή της ορολογίας σε μία άλλη γλώσσα, όπως είδαμε, αποδεικνύεται ένα εγχείρημα που ξεπερνά τα όρια της μετάφρασης με την παραδοσιακή αντίληψη. Το είδος των αλλαγών που απαιτούνται, η εκτεταμένη δημιουργία νεολογισμών καθώς και η επιδιωκόμενη θεσμοθέτηση της χρήσης των όρων εντός ενός συγκεκριμένου πεδίου του επιστητού καθιστούν την όλη προσπάθεια ιδιαίτερα απαιτητική και πολυδιάστατη. Ταυτόχρονα, την εντάσσουν και στο πεδίο της ορογραφίας, ιδίως όταν έχει προηγηθεί η παραλληλοποίηση και η θεσμοθέτηση της ορολογίας σε πολλές άλλες γλώσσες, όπως στην περίπτωση της ορολογίας της μετάφρασης.⁶ Αν και η ορογραφία διαφέρει καταρχήν από τη μετάφραση, καθώς πρόκειται για μία επιστημονική δραστηριότητα δια της οποίας επινοούνται όροι για την απόδοση εννοιών, διαφαίνεται, τελικά, ότι είναι μία δραστηριότητα που εν πολλοίς βασίζεται και σε μεταφραστικές μεθόδους. Για το λόγο αυτό, παραμένει εξαιρετικά ενδιαφέρουσα η διερεύνηση των ορίων μεταξύ ορογραφίας και μετάφρασης, ιδιαίτερα μάλιστα στο πλαίσιο της μελέτης των σχέσεων εξουσίας και αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται μεταξύ λιγότερο ομιλούμενων και ευρύτερα διαδεδομένων γλωσσών στα νέα δεδομένα που δημιουργεί το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

⁶ Για τη σχέση μεταξύ ορολογίας και μετάφρασης βλ. Gouadec (2005) και για τη σχέση μεταξύ ορολογίας και γλωσσολογίας βλ. Depecker (2005).

Βιβλιογραφία

- Benveniste E. (1974). *Problèmes de linguistique générale*. Paris : Gallimard.
- Bouscaren J. J. Chuquet & L. Danon-Boileau. (1992). *Introduction to a Linguistic grammar of English. An utterer centered approach*, translated and adapted by R. Flinham and J. Bouscaren. Le Gap: Ophrys.
- Γούτσος Δ. (2001). *Ο Λόγος της Μετάφρασης. Ανθολόγιο Σύγχρονων Μεταφραστικών Θεωριών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Γούτσος Δ. (2003). «Γλωσσολογική ανάλυση και ιδεολογικά σχήματα στις περιγραφικές μεταφραστικές σπουδές: Το παράδειγμα του Γ. Σεφέρη ως μεταφραστή του *Waste Land*». *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου «Μεταφράζοντας στον 21ο αιώνα: τάσεις και προοπτικές»*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 655 – 662.
- Γραμμενίδης Σ. (2009). *Μεταφράζοντας τον Κόσμο του Άλλου. Θεωρητικοί προβληματισμοί – Λειτουργικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Διάυλος.
- Cabré M. T. (1998). *La terminologie. Théorie, méthode et applications*. Paris : Armand Colin/Ottawa : Les Presses de l'Université.
- Crystal D. (2003). *Λεξικό Γλωσσολογίας και Φωνητικής*, μτφρ. Γ. Ξυδόπουλος. Αθήνα: Πατάκης.
- Culioli A. (1995). *Cognition and Representation in Linguistic Theory*. Texts selected and introduced by M. Liddle. Amsterdam and Philadelphia: J. Benjamins Publishing Company.
- Delisle J., H. Lee-Janke & M. Cormier. (1999). *Terminologie de la Traduction – Translation Terminology – Terminología de Traducción – Terminologie der Übersetzung*. Amsterdam/Philadelphia : Benjamins.* Ελληνική Μετάφραση, Γ. Φλώρος, *Ορολογία της Μετάφρασης*, Αθήνα: Εκδόσεις Μεσόγειος.
- Depecker L. (2005). «Contribution de la terminologie à la linguistique». In L. Depecker (ed), *La terminologie: nature et enjeux*. Langages, n° 157. Paris : Larousse, 6 – 13.
- Eco U. (2003). *Εμπειρίες Μετάφρασης. Λέγοντας σχεδόν το ίδιο*, μτφρ. Ε. Καλλιφατίδη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Gouadec D. (2005). « Terminologie, traduction et rédaction spécialisées ». In L. Depecker (eds), *La terminologie : nature et enjeux*. Langages, n° 157. Paris : Larousse, 14 – 24.
- Κατσογιάννου Μ. & Ε. Ευθυμίου. (2004). «Θεωρία, Μέθοδοι και Πρακτικές της Ορολογίας». In Μ. Κατσογιάννου & Ε. Ευθυμίου (επιμ), *Ελληνική Ορολογία: Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κελάνδριας Π. (2007). *Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων. Μια λειτουργική προσέγγιση*. Αθήνα: Διάυλος.
- Κριμπάς Π. (2005). *Συμβολή στη Μεταφρασεολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Λουπάκη Ε. (2005). *Η διαφοροποίηση μεταξύ πρωτότυπου και μεταφράσματος: η περίπτωση των κοινοτικών κειμένων*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας των Τμημάτων Γαλλικής, Γερμανικής και Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής.

- Μπαμπινιώτης Γ. (1993). «Η γλωσσική πλευρά των επιστημονικών όρων». In *Το Βήμα*, 20/6.
- Μπατσαλιά Φρ. & Ε. Σελλά-Μάζη. (1994). *Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης*. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Μπιτσιώρης Β. (1996). «Από τη μια γλώσσα στην άλλη: ιδιοποίηση και ξενισμός», *Γλωσσικός Πλουραλισμός και Γλωσσοεθνοκεντρισμός*. Αθήνα: Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης, 57 – 67.
- Munday J. (2002). *Μεταφραστικές σπουδές: Θεωρίες και εφαρμογές*, μτφρ. Α. Φιλιπάτος. Αθήνα: Μεταίχμιο επιστήμες.
- Νενοπούλου Τ. (2006). *Εκφώνηση, Γλωσσικές Διεργασίες και Μετάφραση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Nord C. (1997). *Translation as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St Jerome Publishing.
- Ξυδόπουλος Γ. (2001). «Προβλήματα απόδοσης των γλωσσολογικών όρων από την αγγλική στην ελληνική». In *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία, Ανακοινώσεις 3^ο Συνεδρίου*, 78 – 87.
- Ξυδόπουλος Γ. (2002α). «Μεταφράζοντας ένα επιστημονικό σύγγραμμα: δυσκολίες και πιθανές λύσεις». In *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Μεταφράζοντας στον 21^ο αιώνα: τάσεις και προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 740 – 747.
- Ξυδόπουλος Γ. (2002β). «Προβλήματα απόδοσης των γλωσσολογικών όρων από την αγγλική στην ελληνική». In *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 22*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 495 – 506.
- Πετρούνιας Ε. (1996). «Μετά τον Τριανταφυλλίδη τι;». www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/bibliographies/grammar/13_tsopanakis/04.html (30.12.2011)
- Rey A. (1979). *La terminologie: Noms et Notions*. Collection Que sais-je ? Paris: Presses Universitaires de France.
- Rey A. (1995). *Essays on Terminology*. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company.
- Sager J. C. (1990). *A practical course in terminology processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Venuti L. (1995). *The Translator's Invisibility : A History of Translation*. London/ New York : Routledge.